

MOLIYAVIY INQIROZLAR VA ULARNING SABABLARI .MILLIY IQTISODIYOTNI SOG'LOMLASHTIRISH YO'LLARI

Vafoyeva Gulruh Bahodir qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Maktab menejmenti
20/1 guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola moliyaviy inqirozlarning sabablari yoritildi va kelajakdagi iqtisodiy inqirozlarning oldini olish uchun milliy iqtisodiyotni yaxshilash yo'llari taklif qilindi. Moliyaviy inqirozlarning potentsial sabablari sifatida qarz olish va kreditlash, aktivlar narxining pasayishi, bank tizimidagi nosozliklar va davlat taqchilligini belgilaydi. Maqolada potentsial yechim sifatida bank tizimini kuchli tartibga solish va nazorat qilish, infratuzilma va ta'limga davlat investitsiyalari hamda jismoniy shaxslarning moliyaviy savodxonligini oshirish tavsiya etiladi. Maqolada milliy va global iqtisodiyotning murakkabliklari va iqtisodiy barqarorlikni yaxshilash bo'yicha potentsial strategiyalarni tushunishga qiziqqan o'quvchilar uchun qimmatli tushunchalar mavjud.

Annotation: This article shed light on the causes of financial crises and suggested ways to improve the national economy to prevent future economic crises. It identifies borrowing and lending, asset price declines, banking system failures, and government deficits as potential causes of financial crises. The article recommends stronger regulation and supervision of the banking system, public investment in infrastructure and education, and increased financial literacy among individuals as potential solutions. The article provides valuable insights for readers interested in understanding the complexities of national and global economies and potential strategies for improving economic sustainability.

Аннотация: Данная статья пролила свет на причины финансовых кризисов и предложила пути оздоровления национальной экономики для предотвращения экономических кризисов в будущем. Он определяет заимствование и кредитование, снижение цен на активы, сбои банковской системы и дефицит государственного бюджета как потенциальные причины финансовых кризисов. В статье в качестве потенциальных решений рекомендуется усиление регулирования и надзора за банковской системой, государственные инвестиции в инфраструктуру и образование, а также повышение финансовой грамотности населения. Статья предоставляет ценную информацию для читателей, заинтересованных в понимании сложностей национальной и мировой экономики и потенциальных стратегий повышения экономической устойчивости.

Kirish so'zlar: moliyaviy inqirozlar, qarz olish va kreditlash, aktivlar bahosi, bank tizimi, davlat taqchilligi, tartibga solish, nazorat, infratuzilma, ta'lim, moliyaviy savodxonlik, iqtisodiy barqarorlik

Keywords: *financial crises, borrowing and lending, asset prices, banking system, government deficits, regulation, oversight, infrastructure, education, financial literacy, economic stability*

Ключевые слова: *финансовые кризисы, займы и кредиты, цены на активы, банковская система, дефицит государственного бюджета, регулирование, надзор, инфраструктура, образование, финансовая грамотность, экономическая стабильность.*

Iqtisodiy inqirozlar deb ham ataladigan moliyaviy inqirozlar milliy iqtisodiyotlarga halokatli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Moliyaviy inqirozlar global iqtisodiyotda tez-tez uchraydigan muammo bo'lib, keng tarqalgan iqtisodiy zarar va ijtimoiy tartibsizliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu inqirozlar ko'pincha omillarning kombinatsiyasi, jumladan, haddan tashqari qarz olish, spekulativ pufakchalar va noto'g'ri tartibga solish natijasida yuzaga keladi. Ko'pgina mamlakatlar tarix davomida moliyaviy inqirozlarni boshdan kechirgan va oqibatlari ko'pincha butun dunyoda sezilgan. Moliyaviy inqirozning yana bir sababi - aktivlar narxining pasayishi. Bu bozorda fond bozori qulashi yoki uy-joy pufagi portlashi sodir bo'lganda sodir bo'lishi mumkin. Agar aktivlar narxi tez tushib qolsa, bu butun iqtisodiyotda domino effektini keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari, moliyaviy inqirozlar bank tizimidagi nosozliklar yoki davlat taqchilligi natijasida yuzaga kelishi mumkin. Agar bank tizimi to'g'ri tartibga solinmasa yoki boshqarilmasa, bu moliya tizimining qulashiga olib kelishi mumkin. Xuddi shunday, agar hukumat soliqlar orqali olganidan ko'proq mablag 'sarflasa, bu milliy qarz inqiroziga olib kelishi mumkin. Milliy iqtisodiyotni yaxshilash va moliyaviy inqirozlarning oldini olish uchun hukumat ham, jismoniy shaxslar ham choralar ko'rishi mumkin. Bank tizimini kuchli tartibga solish va nazorat qilish inqirozga olib kelishi mumkin bo'lgan moliyaviy nomutanosibliklarning paydo bo'lishining oldini olishga yordam beradi. Hukumatlar, shuningdek, ish o'rinlarini yaratish va o'sishni rag'batlantirish uchun infratuzilma va ta'limga sarmoya kiritishi mumkin. Jismoniy shaxslar uchun moliyaviy savodxonlik juda muhim. Ushbu maqolada biz moliyaviy inqirozlarning sabablarini o'rganamiz va milliy iqtisodiyotni yaxshilash yo'llarini taklif qilamiz. Moliyaviy inqirozlarning asosiy sabablaridan biri ortiqcha qarz olishdir.

Jismoniy shaxslar yoki korxonalar juda ko'p qarz olsalar, ular foiz stavkalari yoki iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishiga zaif bo'lib qoladilar. Agar foiz stavkalari ko'tarilsa yoki iqtisod sekinlashsa, ular qarzlarni to'lay olmay qolishi mumkin, bu esa defolt va bankrotlikka olib keladi. Bu butun iqtisodiyot bo'ylab tarqaladigan, keng tarqalgan moliyaviy tanglikni keltirib chiqaradigan zanjirli reaksiyani keltirib chiqarishi mumkin. Moliyaviy inqirozga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan yana bir omil - bu spekulyativ pufaklar. Bular investorlar ko'chmas mulk yoki qimmatli qog'ozlar kabi ma'lum bir aktivning kelajakdagi istiqbollari haqida haddan tashqari optimistik bo'lganda sodir bo'ladi. Ular ushbu aktivlarni yuqori narxlarda sotib olishni boshlaydilar, bu esa ularning qiymatining tez o'sishiga olib keladi. Biroq, bu o'sish ko'pincha asosiy iqtisodiy asoslarga asoslanmaydi va oxir-oqibat, qabariq yorilib, aktivlar qiymatining keskin pasayishiga va keng tarqalgan moliyaviy yo'qotishlarga olib keladi. Noto'g'ri tartibga solish moliyaviy inqirozlarga yordam beradigan yana bir asosiy omildir. Moliyaviy institutlarga haddan tashqari tavakkal qilish yoki firibgarlik bilan shug'ullanishga ruxsat berilsa, ular butun moliyaviy tizimni beqarorlashtirishi mumkin. Bu 2008-yilgi moliyaviy inqirozda ko'rindi, bu yerda banklar xavfli kreditlash amaliyoti bilan shug'ullanib, bu kreditlarni tushunish yoki qadrlash qiyin bo'lgan murakkab moliyaviy vositalarga jamladilar. Milliy iqtisodiyotni yaxshilash va kelajakdagi moliyaviy inqirozlarning oldini olish uchun bir qator choralar ko'rish mumkin:

Birinchi, moliya sektorida oshkoralik va javobgarlikni kuchaytirish kerak. Bu moliya institutlarini yanada samaraliroq tartibga solish va nazorat qilishni, shuningdek, moliyaviy hisobot va buxgalteriya amaliyotida oshkoralikni oshirishni o'z ichiga oladi.

Ikkinchi, ta'lim va ta'lim dasturlariga ko'proq sarmoya kiritilishi kerak, bu esa jismoniy shaxslar va korxonalarga ongli moliyaviy qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Bunga asosiy moliyaviy savodxonlik ko'nikmalarini o'rgatuvchi dasturlar, shuningdek, sarmoya kiritish, risklarni boshqarish va moliyaviy rejalashtirish kabi sohalarda ko'proq ixtisoslashtirilgan treninglar kiradi.

Uchinchidan, infratuzilma va innovatsiyalarga katta sarmoya kiritilishi kerak. Bu ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradigan transport, energetika va texnologiya kabi sohalarga investitsiyalarni o'z ichiga oladi. Nihoyat, hukumatlar va xalqaro tashkilotlar o'rtasida hamkorlik va muvofiqlashtirishni kuchaytirish zarur. Moliyaviy inqirozlar ko'pincha global xarakterga ega va ko'plab manfaatdor tomonlarning muvofiqlashtirilgan javobini talab qiladi. Bunga markaziy banklar, nazorat qiluvchi idoralar va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) va Jahon banki kabi xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlik kiradi .

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, moliyaviy inqirozlar jahon iqtisodiyotida tez-tez uchrab turadigan muammo bo'lib, keng ko'lamli iqtisodiy zarar va ijtimoiy tartibsizliklarni keltirib chiqaradi. Kelajakdagi inqirozlarning oldini olish va milliy iqtisodiyotni yaxshilash uchun moliya sektorida oshkoralik va mas'uliyatni oshirish, ta'lim va kadrlar tayyorlash dasturlariga ko'proq sarmoya kiritish, infratuzilma va innovatsiyalarga ko'proq sarmoya kiritish, hukumatlar va xalqaro tashkilotlar o'rtasida hamkorlik va muvofiqlashtirishni kuchaytirish zarur. Ushbu qadamlarni qo'yish orqali biz hamma uchun yanada barqaror va farovon global iqtisodiyotni barpo etishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xodiyev B.Yu., Bekmurodov A.Sh., G'afurov U.V. va boshqalar O'zbekiston iqtisodiyoti mustaqillik yillarida. T.: TDIU, 2007.
2. Bekmurodov A.Sh., G'afurov U.V. O'zbekistonda iqtisodiyotni liberallashtirish va modernizastiyalash: natijalar va ustuvor yo'nalishlar. O'quv qo'llanma. T.: TDIU, 2007.
3. Shodmonov Sh., G'afurov U. Iqtisodiyot nazariyasi. Ma'ruzalar matni. - T.: TDIU, 2009
4. [Shodmonov Sh.](#), Minovarova G va Xalilov M. "Iqtisodiyot nazariyasi" fani bo'yicha o'quv uslubiy majmuasi.
5. Shodmonov Sh va Minovarova G."Iqtisodiyot nazariyasi" fani bo'yicha o'quv uslubiy ta'lim texnologiyasi. "Iqtisodiy ta'limdagi o'qitish texnologiyasi" seriyasidan. T.: TDIU, 2007 , 323 b.
6. Shodmonov Sh., Alimov R., Jo'raev T. Iqtisodiyot nazariyasi. -T.: Moliya. 2002.
7. Shodmonov Sh.Sh., G'afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). - T., «Media» [nashriyoti](#), 2013. - 794 b.
8. O'lmasov A., Vahobov A.V. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. - T.: «Sharq» nashriyot-matbaa akstiyadorlik [kompaniyasi Bosh tahririyati](#), 2006. - 480 b.
9. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-engilmas kuch.T.:Ma'naviyat, 2008,176-b
10. O'zbekiston Respublikasi Konstitustiyasi. T.: O'zbekiston, 2007
11. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: "Adolat", 2001.
12. O'zbekiston Respublikasi qonuni. Tadbirkorlik va tadbirkorlik faoliyati kafolatlari to'g'risida. 1999 yil 14 aprel. - T.: "Adolat", 1999
13. O'zbekiston Respublikasi qonuni. Bank va bank faoliyati to'g'risida. 1996 yil 5 aprel. - T.: "Adolat", 1999.
14. Razzoqov A., Toshmatov Sh., O'rmonov N. Iqtisodiy ta'limotlar tarixi. [Darslik \(lotinyozuvida\)](#).- T."Iqtisod-moliya",2007.-320b.

Internet saytlari.

1. www.stat.uz - O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy sayti.
2. www.uza.uz - O'zbekiston Respublikasi Milliy Axborot Agentligi rasmiy sayti.
3. www.ceep.uz - O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi huzuridagi Samarali iqtisodiy siyosat markazi rasmiy sayti.